<u>שיח בנושא פרשנות חוזים</u>

ביום 04.07.2023 קיימה המחלקה למשפט אזרחי בייעוץ וחקיקה יום עיון בנושא פרשנות חוזים. יום העיון נערך בראשות המשנה ליועצת המשפטית לממשלה (משפט אזרחי) - עו"ד כרמית יוליס, ובהשתתפות מומחים בדיני חוזים מהאקדמיה, נציגים של משרדי עורכי דין מובילים, נציגי המגזר העסקי ונציגי הממשלה מייעוץ וחקיקה ופרקליטות המדינה. את היום ארגנו והנחו עו"ד כרמית יוליס ועו"ד יערה למברגר.

קולמוסים רבים נשברו בסוגיית פרשנות חוזים והיא מצויה במוקד של שיח רב שנים הנושא אופי עיוני, משפטי ולעיתים גם ציבורי-חברתי.

כידוע, עד **פס"ד בעניין אפרופים**,[1] שלטה בכיפה תורת שני השלבים, לפיה כוונת הצדדים לחוזה נלמדת קודם כל מלשון החוזה, אותה יש לנסות ולקרוא בצורתה הפשוטה. **בפס"ד בעניין אפרופים** קבע השופט ברק כי כל "לשון בצורתה הפשוטה" מתבססת על הנחות יסוד מוקדמות של הקורא או הכותב, ולכן על הפרשן לעבור תנועת מטוטלת, רצוא ושוב, בין הלשון, הנסיבות ותכלית החוזה, עד שיעמוד על משמעות הלשון כפי שהתכוונו הצדדים להעניק הלכה למעשה. זאת, תוך התחשבות במקרים המתאימים גם בערכים אובייקטיבים.

כנגד פסק דינו של השופט ברק בעניין אפרופים נכתבה והושמעה ביקורת. עיקרה של הביקורת התבסס על טענות לפגיעה בוודאות העסקית והמשפטית וכי השופט הפרשן עלול להפוך למעין צד שלישי לחוזה. עיקרי פסק הדין זכו לאישרור **בפס"ד מגדלי הירקות**,[2] בהרכב מורחב של ביהמ"ש העליון. עם זאת, חלק מהשופטים עידנו במידת מה את ההלכה והדגישו את האמירה כי יש להעניק משקל משמעותי ללשון החוזה.

השלב הבא הגיע מצד המחוקק – **בתיקון מס' 2 לחוק החוזים (חלק כללי).** תחילתו של התיקון בהצעת חוק פרטית שהגיש חבר הכנסת, דאז, יריב לוין, שהציעה להעניק מעמד בלעדי לתוכן החוזה המילולי. לפי ההצעה, גם כשלשון החוזה איננה מספיקה להכרעה – הסתמכות על הנסיבות תתאפשר כשהדבר נטען על ידי אחד הצדדים בהליך המשפטי. לבסוף, לאחר דיונים בוועדת החוקה של הכנסת נקבע הנוסח הקיים כיום בסעיף 25 לחוק. כפי שעולה, בין היתר **במסגרת פס"ד סהר**,[3] בסופו של יום נראה כי תיקון מס' 2 לחוק עיגן למעשה את הלכת אפרופים.

ההתפתחות המשמעותית האחרונה בסדרה היא **בפס"ד בעניין ביבי כבישים**,[4] ממנו עולה כי הלכת אפרופים עודנה תקפה, אך כל אחד מהשופטים הציג גישה מעט שונה ובעיקר לעניין דרך יישומה לגבי סוגי חוזים שונים. ה**שופט פוגלמן** התבסס על הלכת אפרופים והתייחס לעובדה כי היה מדובר שם במכרז, ואילו **השופטים שטיין וגרוסקופף** ביקשו לתחום את תחולתה של הלכת אפרופים למצבים וסוגי חוזים שונים. **הנשיאה חיות** דחתה את הבקשה לערוך דיון נוסף בנושא, שכן שלא נולדה הלכה חדשה, וההלכה המרכזית, הלכת אפרופים, לא השתנתה ונשארה עומדת בעינה. חרף זאת, התעוררה מחלוקת אקדמית-משפטית על תחולתה המעודכנת של הלכת אפרופים בשיטת המשפט הישראלית ורבות נכתב על כך בשנים האחרונות.

השתלשלות העניינים המתוארת, השפעותיה על העולם המשפטי, העסקי והצרכני, היוותה את הבסיס לפנייתנו לציבור בקול קורא להתייחסות, אשר פורסם ביום 15.05.2023.

לאחר פנייתנו זו לציבור, קיבלנו תגובות מגורמים רבים, ביניהם משרדי עו"ד, נציגי אקדמיה, נציגי המגזר העסקי ועוד.

---

[1] ע"א 4628/93 **מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ**, מט(2) 265 (1995).

[2] דנ"א 2045/05 **מגדלי הירקות – אגודה חקלאית שיתופית בע"מ נ' מדינת ישראל**, פ"ד סא(2) 1 (2006).

[3] רע"א 3961/10 **המוסד לביטוח לאומי נ' סהר חברה לתביעות בע"מ בשם מגדל חברה לביטוח בע"מ** (נבו 26.09.2011).

[4] ע"א 7649/18 **ביבי כבישים עפר ופיתוח בע"מ נ' רכבת ישראל בע"מ** (נבו 20.11.2019).

לנוכח המורכבות המשפטית והשאלות המתעוררות בסוגיה, החלטנו לקיים יום עיון שנערך במתכונת של "שולחן עגול" בהשתתפות מומחים וגורמים העוסקים בתחום כאמור ששלחו הערות, כדי לסייע לנו לגבש את העמדה המקצועית בנושא. אנו רואים חשיבות רבה בשיתוף הפעולה שבין ייעוץ וחקיקה לנציגי האקדמיה ולנציגים מהשטח שעוסקים בתחום. חשיבה משותפת זו תורמת לגיבוש הסדרים מיטביים. השיח המשותף היה מרתק והציף סוגיות ודילמות משפטיות וערכיות חשובות בתחום פרשנות חוזים.

השיח המשותף עסק במעמד הלשון בפרשנות חוזים, ובשאלת מעמד הלשון אל מול הנסיבות. בהתאם, נידונה השאלה , לגבי התייחסות לנסיבות – באיזה שלב תיעשה פנייה זו? האם באופן "טורי" כמו בתורת שני השלבים או במקביל, כפי שעולה מעמדת השופט ברק בהלכת אפרופים ומסעיף 25(א) לחוק (לאחר שינויו). כמו כן, הדיון עסק בשאלת הפרשנות הסובייקטיבית והתכלית האובייקטיבית – מתי מתאים כי השופט ייעזר בתכליתו האובייקטיבית של חוזה? וכן כיצד נכון להגדיר את אותה תכלית אובייקטיבית?, והאם בשטח אכן נעשה שימוש בכך?

הדיון עסק גם בסוגיית תפקידו של בית המשפט למול חופש החוזים של הצדדים – איך קובעים שיטה פרשנית המשקפת את רצון הצדדים ולא הופכת את בית המשפט למעין צד לחוזה?

בנוסף, בדיון נדונה השאלה האם יש מקום לקבוע כללי פרשנות שונים לסוגי חוזים שונים. הדיון בנושא נסוב סביב **פס"ד ביבי כבישים** ועמדות **השופטים שטיין וגרוסקופף**, ודעות שונות הושמעו בעניין ההבדלים בין העמדות ויישומן. הוער, כי יש ליתן תשומת לב מיוחדת לחוזים אחידים וחוזים אחרים בהם קיים פער בין הצדדים לחוזה, ויתכן שיש לתת לחוזים אלה התייחסות אחרת במסגרת קביעת כללים לפרשנות חוזים.

הצעה שהועלתה במסגרת יום העיון, עוררה שיח בדבר אפשרות בקביעת כללי פרשנות חוזים, ובפרט סעיף 25(א) לחוק, ככללים דיספוזיביים ולאפשר לצדדים להתנות על כך בחוזה שהסכימו ביניהם. במסגרת זו, הועלתה השאלה האם יש צורך בקביעת כלל זה בחקיקה או האם אפשרות זו קיימת כבר היום בידי הצדדים לחוזה.

אנו מודים לכל המשתתפים והמשתתפות שהשתתפו ביום העיון ולכל מי שהתייחס ושלח את תגובתו בנושא.

השתתפו במפגש (לפי סדר הא"ב):

עו"ד	אוהד שלם	משרד עורכי דין שלם-כרם
פרופ'	איל זמיר	האוניברסיטה העברית בירושלים
ד"ר עו"ד	איסר ברגר	משרד עורכי דין מיתר
עו"ד	אלישבע כהן	התאחדות הקבלנים בוני הארץ
ד"ר	אלעד פינקלשטיין	הקריה האקדמית אונו
ד"ר	אפי צמח	האוניברסיטה העברית בירושלים
פרופ'	גבריאלה שלו	הקריה האקדמית אונו
ד"ר	חגי ויניצקי	המרכז האקדמי שערי מדע ומשפט
ד"ר עו"ד	יהודה יפרח	משרד עורכי דין שלם-כרם

ד"ר	יובל פרוקצ'יה	אוניברסיטת רייכמן
עו"ד	יעקב כרם	משרד עורכי דין שלם-כרם
עו"ד	יערה למברגר	ראש אשכול אזרחי (בפועל), המחלקה למשפט אזרחי.
עו"ד	כרמית יוליס	המשנה ליועצת המשפטית לממשלה (משפט אזרחי)
עו"ד	לימור פלד	פרקליטות המדינה
גב'	ליפז רוטקובסקי	מתמחה, המחלקה למשפט אזרחי
עו"ד	מיכל רז	איגוד הבנקים
פרופ'	משה גלברד	מכללת נתניה
מר	מתנאל גלעדי	מתמחה, המחלקה למשפט אזרחי
עו"ד	נטע שפירא	לשכת שר המשפטים
עו"ד	ניר קפלן	התאחדות המלונות בישראל
ד"ר	עומר פלד	אוניברסיטת בר אילן
הרב ד"ר	עידו רכניץ	מכון משפטי ארץ
פרופ'	עלי בוקשפן	אוניברסיטת רייכמן
עו"ד	שחק דוידזון	משרד עורכי דין פישר בכר ושות' בשם התאחדות התעשיינים בישראל
פרופ'	שחר ליפשיץ	אוניברסיטת בר אילן
עו"ד	שלומי לויה	איגוד לשכות המסחר

תודה למתמחי המחלקה: גב׳ ליפז רוטקובסקי ומר מתנאל גלעדי, שסייעו בארגון יום העיון והכנתו. תודה לגב׳ יערה מזרחי, גב׳ חגית נהרי וגב׳ עליזה פוני על הסיוע בהיבטים הלוגיסטיים של יום העיון.

טופל על ידי: עו״ד יערה למברגר, גב׳ ליפז רוטקובסקי ומר מתנאל גלעדי.